

ДОПОВІДІ НА ПЛЕНАРНОМУ ЗАСІДАННІ

УДК 027.7 : 021

Бакуменко Лариса Григорівна,

заступник директора Наукової бібліотеки

Харківського державного університету харчування та торгівлі

пошт. адреса: ХДУХТ, вул. Клочківська, 333, м. Харків, 61051, Україна

конт. тел.: 349-45-26; 349-45-35, 349-45-37

e-mail: bibl-hduht@kharkov.com

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ХАРКІВСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ХАРЧУВАННЯ ТА ТОРГІВЛІ В ІФОРМАЦІЙНОМУ ВИМІРІ ЧАСУ

В історії Наукової бібліотеки Харківського державного університету харчування та торгівлі (НБ ХДУХТ), яка у жовтні 2012 року відзначатиме своє 45-річчя, яскраво відображена історія самого університету. Свій історичний шлях бібліотека долала як невід'ємна частина вищого навчального закладу, її назва змінювалася відповідно до назви закладу, який у різні роки називався так: Харківський інститут громадського харчування (1967 – 1992 рр.), Харківська державна академія технології та організації харчування (1993 – 2001 рр.), Харківський державний університет харчування та торгівлі (з 2002 р.).

Свою діяльність бібліотека розпочала в 1967 році одночасно із заснуванням Харківського інституту громадського харчування. На той час приміщення бібліотеки знаходилося на вулиці Гуданова №4/10 і було катастрофічно тісним (з невеликі кімнати). Бібліотека мала один абонемент і одну читальну залу, книжковий фонд на час створення становив 38815 примірників, штат складався із п'яти осіб (О.М. Аненкова, В.І. Мальєва, А.П. Устименко, С.С. Твердохліб на чолі з завідувачкою Л.Д. Льовшиною). Варто згадати Аненкову Олену Миколаївну, яка, отримавши освіту в Харківському державному інституті культури, прийшла працювати у бібліотеку і всю свою трудову діяльність присвятила її розвитку, пройшовши шлях від рядового бібліотекаря до заступника директора (з 1969 до 2003 рр.).

Бібліотека пережила кілька етапів становлення та розвитку.

Перший етап – зародження бібліотеки – це заснування бібліотеки 1967 р. та 70-і роки ХХ ст. Саме в той час було закладено основи функціонування сьгоднішніх процесів, що здійснює бібліотека: комплектування та обробки документів, бібліотечного та довідково-інформаційного обслуговування, систематизації та каталогізації тощо. Створюються відділи, зростає фонд бібліотеки, поліпшується кадрове забезпечення. Ідеологія тих часів впливала на завдання, які ставилися перед бібліотекою, на зміст її роботи. Майже в кожному звіті бібліотеки тих років можна прочитати:

«Работа библиотеки Харьковского института общественного питания была подчинена задачам, поставленным перед высшей школой в решениях

очередного съезда КПСС, в постановлениях пленумов ЦК КПСС, обращения ЦК КПСС к партии и советскому народу... Индивидуальные и коллективные социалистические обязательства, принятые работниками библиотеки в текущем году текущей пятилетки, были полностью выполнены...».

Але всі ті завдання були спрямовані на підвищення ролі бібліотеки у вихованні молоді, забезпечення навчального та наукового процесів інституту, покращення обслуговування читачів.

Другий етап – фундаментальний розвиток бібліотеки – це 80-і роки ХХ ст. У 1980 році введено в експлуатацію нову будівлю інституту за адресою: вул. Ключківська, 333, де бібліотека також отримала нові приміщення і знаходиться до сьогодні. Бібліотека зайняла три поверхи, де ми маємо дві читальні зали на 120 посадкових місць, три абонементи, функціональні відділи бібліотеки та дві читальні зали у студентських гуртожитках. Фонд бібліотеки на початок 1980 року становив 207949 примірників, користувачів було близько 6 тис., книговидача – 321346 примірників, у бібліотеці працювало 28 осіб. У нових комфортабельних умовах продовжували розвиватися традиційні напрями роботи бібліотеки. За цей період вдосконалюються технологічні процеси, зростають основні показники роботи бібліотеки, поліпшуються процеси обслуговування та інформаційного забезпечення користувачів. За 1984 – 1986 рр. співробітниками бібліотеки проведена значна робота щодо переведення фондів і каталогів бібліотеки на систему ББК. Достатнє бюджетне фінансування, планове науково обґрунтоване комплектування дозволило активно формувати фонд бібліотеки, який на початок 1990 р. зріс до 281815 примірників. Фонд став тим базисом, який допоміг бібліотеці належно виконувати свої функції та гідно увійти до третього етапу розвитку бібліотеки.

3 етап – важкі 90-і роки перебудови. Як і багато інших, наша бібліотека в 90-і роки знаходилася у складному становищі, бо це були роки катастрофічного скорочення асигнувань на комплектування, руйнування його державної системи, роки пошуку шляхів виживання в нових економічних та політичних умовах. Така ситуація негативно вплинула на формування фонду бібліотеки, масштаби її діяльності, матеріальну базу. Але бібліотека зуміла зберегти свої фонди, а різке скорочення коштів на поповнення фонду не вплинуло на якість його комплектування. На початку 90-х років змінюються цілі та завдання бібліотеки – від ідеологічного спрямування роботи до сприяння формуванню духовного та гуманістичного розвитку особистості. Незважаючи на перешкоди, колектив бібліотеки впевнено долав усі труднощі і просувався вперед, мав чітку професійну позицію, спрямовану на подальший розвиток, створення нового іміджу бібліотеки, підвищення її авторитету.

Початок ХХІ ст. – новий етап розвитку бібліотеки – етап створення бібліотеки новітнього типу на основі впровадження сучасних комп'ютерних технологій (перше десятиріччя ХХІ ст. і до сьогодні). Цей етап пов'язаний з інноваційними змінами технологічних процесів бібліотеки, її автоматизацією.

Перші кроки щодо автоматизації бібліотечно-бібліографічних процесів бібліотекою ХДУХТ були зроблені у 2003 році. Саме в цей час основним завданням бібліотеки стає поєднання традиційних методів роботи з освоєнням

комп'ютерних технологій. Було придбано чотири комп'ютери. У 2005 році питання автоматизації бібліотечно-бібліографічних процесів вирішувалося на рівні керівництва університету, за сприянням якого було придбано найновіше сучасне програмне забезпечення «УФД/Бібліотека». Саме цього року комп'ютеризовано майже всі відділи бібліотеки, встановлено та підключено до загальної університетської мережі десять комп'ютерів, створені автоматизовані робочі місця з індивідуальними параметрами. Активно ведеться робота щодо створення електронного каталогу та допоміжних баз даних до нього. У 2005 році в тісному співробітництві з НН ЦНІТ університету створено WEB-сторінку бібліотеки.

Наступні роки стали роками постійної розробки програмного забезпечення, вдосконалення навичок роботи з програмою, велася робота щодо редагування та наповнення баз даних бібліотеки. Успіх у цій роботі багато в чому залежить від того, наскільки технологічно грамотно весь цей складний програмно-технічний комплекс буде використано для головної мети його створення – ефективного обслуговування користувачів; тому восени 2008 року було організовано відділ інформаційних технологій та комп'ютерного забезпечення, на який покладено функції, пов'язані з вдосконаленням технологічних процесів автоматизації бібліотеки, підтримкою програмного забезпечення, з впровадженням новітніх технологій, подальшим освоєнням та розповсюдженням інноваційних процесів серед інших підрозділів бібліотеки.

Діяльність бібліотеки завжди була спрямована на допомогу навчальній, науковій і науково-дослідній роботі, на виховання студентів згідно із завданнями вищої школи.

Сьогодні структура бібліотеки, яка забезпечує її повноцінне функціонування, складається з п'яти відділів: відділу комплектування та наукової обробки документів і організації каталогів, відділу обслуговування, інформаційно-бібліографічного відділу, відділу інформаційних технологій та комп'ютерного забезпечення, відділу зберігання фондів.

Фонд бібліотеки (понад 350 тис. примірників) – універсальне зібрання наукових, навчальних, художніх, довідкових та періодичних видань, документів на традиційних та електронних носіях. Особливу цінність бібліотечного фонду становлять наукові праці, підручники та посібники, написані вченими університету. У бібліотеці за всі роки існування зберігаються кандидатські та докторські дисертації, захист яких відбувся в університеті, автореферати дисертацій.

Бібліотека у своїй роботі поєднує традиційні та інноваційні методи. Щорічно працівниками бібліотеки обслуговується близько 13 тис. користувачів, серед яких: студенти денної та заочної форми навчання, викладачі і співробітники університету, аспіранти, здобувачі, абітурієнти, а також науковці й студенти інших закладів освіти, фахівці виробничої галузі тощо. З метою підвищення оперативності обслуговування з 2011 року розпочато роботу зі створення електронної бази даних користувачів бібліотеки. Книговидача становить понад 700 тис. екземплярів документів.

На цей час у бібліотеці автоматизовано процеси:

- комплектування та обліку (в автоматизованому режимі ведуться електронний тематико-типологічний план комплектування, облікові форми: інвентарна книга, книга сумарного обліку);

- каталогізації документів;

- довідково-інформаційного обслуговування;

- здійснюється впровадження штрихового кодування документів з метою підготовки фонду до процесу автоматизованої книговидачі та автоматизованого обслуговування користувачів.

Встановлені у бібліотеці автоматизовані робочі місця надають доступ до локальних ресурсів бібліотеки та університету, а також до ресурсів мережі Інтернет.

Для організації фонду НБ ХДУХТ використовує систему бібліотечно-бібліографічної класифікації (ББК). Путівником до фонду бібліотеки є довідково-пошуковий апарат, який складається з комплексу традиційних каталогів і картотек та електронного каталогу (ЕК), що ведеться у бібліотеці з 2005 року і на сьогоднішній день нараховує близько 100 тис. бібліографічних записів. Електронний каталог (ЕК) бібліотеки є основним інформаційним ресурсом університету та центральною ланкою автоматизованої бібліотечно-інформаційної системи «УФД/Бібліотека». За роки створення та розвитку пошукова система ЕК набула позитивних змін. Здійснення основного та розширеного пошуку документів стало чіткішим та оперативнішим і здійснюється за конкретними параметрами – автором, заголовком, предметним пошуком (ключовими словами, персоналіями тощо). Пошук можна конкретизувати, вибравши певну базу даних і оптимальну порцію виведення знайдених записів на екран.

До послуг користувачів бібліотеки створені та постійно редагуються власні електронні бібліографічні бази даних (БД): «Праці науковців ХДУХТ», «Персоналії ХДУХТ», «Тезаурус ХДУХТ», «Фінансово-економічний словник», «Харчування – словник», «Автори художніх творів» та ін. Всього бібліотекою створено 14 БД.

Наприкінці 2011 року з метою розширення інформаційних меж діяльності бібліотеки створено **інформаційний блог** Наукової бібліотеки ХДУХТ – щоденник подій бібліотеки як WEB-сайт, який регулярно поповнюється інформацією та є доповненням до WEB-сторінки бібліотеки.

У мережі Інтернет бібліотека представлена за такими електронними адресами:

Офіційний сайт ХДУХТ: <http://www.hduht.edu.ua/>

Адреса WEB-сторінки бібліотеки: <http://www.hduht.edu.ua/Bibl/index.htm>

Блог Наукової бібліотеки ХДУХТ: <http://Blogs.mail.ru/mail/biblio-hduht>

Електронна пошта бібліотеки: biblio-hduht@mail.ru

Бібліотека активно співпрацює з підрозділами та кафедрами університету. Задля аналізу книгозабезпечення навчальних дисциплін, формування фонду навчальних видань на традиційних та електронних носіях, роботи з боржниками бібліотекарі постійно відвідують кафедри, запрошують викладачів для перегляду видань щодо їхнього використання у навчальному процесі. З

метою відображення реальної картини книгозабезпечення у 2010 році працівниками бібліотеки створено електронний тематико-типологічний план комплектування (ЕТТПК) фонду бібліотеки, метою якого є інформаційний супровід навчального процесу, що дає можливість об'єктивно вивчати співвідношення навчального фонду до профілю університету і прогнозувати напрями і стратегію його наповнення.

Бібліотека є інформаційним центром університету. Оперативно здійснюється довідково-інформаційне обслуговування користувачів у режимі вибіркового розповсюдження інформації (ВРІ). Для науковців та співробітників кафедр університету складаються інформаційні списки статей за галузевою тематикою, на WEB-сторінці бібліотеки систематично розміщується інформація про нові надходження, проводяться дні кафедр та дні інформації. На допомогу науковій роботі щорічно видаються персональні бібліографічні покажчики наукових праць (наприклад, ректора О.І. Черевка, першого проректора Л.М. Янчевої, завкафедрою Г.М. Лисюк, завкафедрою Р.Ю. Павлюк та ін. науковців університету) та тематичні (наприклад, «Беды. Их место и роль в жизни общества»).

Стрімкий розвиток новітніх інформаційних технологій – це потужний фактор зростання інформаційної культури студентів у навчанні. Тому важливим завданням бібліотеки є формування у користувачів навичок самостійного пошуку, використання та обробки інформаційних ресурсів як бібліотеки університету, так і інших інформаційних закладів України та світу (друкованих видань, інформаційних потоків мережі Інтернет, електронних каталогів, інформаційних бібліотечних ресурсів, повнотекстових БД тощо). З цією метою бібліотека щорічно проводить бібліотечно-бібліографічні заняття з основ інформаційної культури серед студентів перших курсів усіх спеціальностей.

Впровадження сучасних технологій обслуговування позитивно впливає і на розвиток інноваційних можливостей бібліотеки у напрямі культурно-виховної роботи. Одним із основних завдань бібліотеки залишається допомога кожному студенту не тільки отримувати спеціальну, фахову підготовку, а й формувати в собі якості висококультурної моральної особистості. Бібліотека не лише забезпечує користувачів інформацією, але й сприяє їх гармонійному розвитку, залученню студентів до читання, формуванню естетичних та художніх смаків студентської молоді. Використовуючи різноманітність форм усної та наочної пропаганди книги, НБ ХДУХТ намагається постійно впроваджувати елементи новизни в культурно-виховну діяльність, збагачувати і розвивати її. Важливими формами просвітницької роботи є книжково-ілюстративні виставки до знаменних і пам'ятних дат, бібліографічні огляди літератури. Популярністю користуються і масові заходи, серед яких слід відзначити: «День чаю», «День кави», виховний захід на тему: «Тютюн на лаві підсудних», краєзнавча вітальня «Мій Харків», година пам'яті «Славетна харків'янка – Людмила Гурченко» та ін.; тематичні лекції-бесіди: «Герої Крут»; «Історія свята 8 Березня, або Ще раз про кохання»; «Духовні ідеали і цілі студентської молоді»; «Сила волі Людини, або Тобі, щасливий

першокурснику!»; «Дробицький Яр» (до 66-ї річниці Великої Перемоги); «Перший крок до пізнання історії української культури»; «З поля честі не відступила» (до 140-річчя від дня народження Лесі Українки); «День української писемності та мови»; «Неахілесова п'ята, або чого може досягти Людина» та ін.).

Бібліотека плідно працює у напрямі наукової роботи. Підтвердженням цього стало надання бібліотеці статусу Наукової бібліотеки ХДУХТ від 29 квітня 2010 року. За останні роки значно активізувалась наукова діяльність бібліотеки: проводяться науково-практичні конференції та семінари з подальшим виданням їх матеріалів, серед них: «Каталоги та інформаційний пошук» (2009 рік), «Інтеграція бібліотек до соціально-комунікаційних процесів суспільства» (2010 рік), «Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій у бібліотеках» (2012 рік). Співробітники бібліотеки беруть участь та виступають з доповідями на Всеукраїнських і Міжнародних науково-практичних конференціях, у фахових дисертаційних дослідженнях, на сторінках професійних бібліотечних видань публікуються їх статті, видаються бібліографічні покажчики літератури тощо. Бібліотека є членом Асоціації сучасних інформаційно-бібліотечних технологій м. Харкова.

Головною цінністю бібліотеки є її кадри. Більшість із них – досвідчені та висококваліфіковані фахівці, компетентні, авторитетні практики, ентузіасти бібліотечної справи. У бібліотеці працює 36 співробітників, з них 26 мають вищу освіту, у тому числі фахову, у 12-и – стаж бібліотечної роботи більше 20-и років.

Необхідно відзначити, що колектив бібліотеки дуже пишається талановитим керівником. Очолює бібліотеку Людмила Дмитрівна Льовшина. Вона є засновником і незмінним її керівником протягом 45-и років. Людмила Дмитрівна – досвідчений фахівець, професіонал, грамотний управлінець – багато зусиль докладає для вдосконалення бібліотечної роботи, для підняття її до рівня, що відповідає сучасним вимогам. Під її керівництвом розпочалася та впроваджується у практику роботи бібліотеки автоматизація бібліотечно-інформаційних процесів на базі ліцензійного програмного забезпечення «УФД/Бібліотека». Людмила Дмитрівна виховала цілу плеяду бібліотечних кадрів, більшість з яких працює під її керівництвом десятки років. За багаторічну і сумлінну працю Л.Д. Льовшину неодноразово було відзначено нагородами і подяками. Вона Відмінник освіти України, а до першого Дня бібліотек, затвердженого наказом Президента України 29 вересня 1998 року, нагороджена Почесною грамотою Міністерства освіти і науки України «За багаторічну сумлінну працю у справі виховання та організації культурно-просвітницької діяльності з професорсько-викладацьким складом». Директор бібліотеки є членом Науково-методичної бібліотечної комісії Міністерства освіти і науки України (секція «Каталоги та інформаційний пошук»), членом правління Асоціації сучасних інформаційно-бібліотечних технологій, заступником голови Ради зонального методичного об'єднання вузівських бібліотек Північно-Східної України. Л.Д. Льовшина є співавтором наукових праць з фахових питань університету.

Чимало зусиль щодо розвитку бібліотеки докладають й інші спеціалісти, трудова діяльність яких не одним десятиріччям пов'язана з нашою бібліотекою: Л.Г. Бакуменко, Л.В. Ковалевська, А.В. Ларіна, І.Д. Проценко, Т.О. Оболенцева, О.О. Безпала, Л.І. Белінська, І.С. Кісельова, М.О. Мальцева, О.В. Філатова, З.П. Тютенко, В.П. Гужва. Значний внесок у розвиток автоматизації бібліотечних процесів зроблено головним бібліотекарем, кандидатом соціально-комунікаційних наук В.П. Жуковою, заввідділом С.П. Дмитренко, бібліотекарем другої категорії М.І. Панаріною. Основний акцент бібліотекарі роблять на розвиток професійної майстерності, на підняття престижу своєї бібліотеки, на вивчення та впровадження інноваційних методів за основними напрямками бібліотечної роботи.

На сучасному етапі соціально-економічного розвитку нашої країни великі сподівання покладено на молодь. Маючи високу загальноосвітню і спеціальну підготовку, а також великий обсяг теоретичних знань, молоді спеціалісти позитивно впливають на підвищення якості праці. Серед них: І.Ю. Губренко, І.В. Малішевський, О.А. Сабельнікова. У 2011 році було відзначено проектні роботи молодих фахівців бібліотеки, представлені на регіональному конкурсі ім. Л.Б. Хавкіної «Від традицій до інновацій», за темами: «Створення галузевого тезаурусу лінгвістичного забезпечення електронної бібліотеки ХДУХТ» (І.Ю. Губренко, зайняла почесне III місце); «Блоги як засіб просування бібліотечного сайту» (І.В. Малішевський, нагороджений грамотою).

А ще хочеться згадати наших ветеранів, які багато років працювали у бібліотеці, а зараз на заслуженому відпочинку: О.М. Аненкову, А.П. Устиненку, Л.Г. Жеребкіну, Т.П. Антонову, Т.Г. Константинову, І.А. Коллюбакіну.

Вже немає з нами талановитого методиста С.П. Попкової, фахівця-комплектатора Т.П. Міщенко, високопрофесійного бібліографа Р.І. Нестерович, самовідданого працівника читальної зали Н.З. Лось.

Перспективи бібліотеки ще не вичерпано. Стратегічними завданнями НБ ХДУХТ сьогодні є вдосконалення інформаційного забезпечення навчального та наукового процесів, повна автоматизація процесів обслуговування, повне внесення ретрофонду бібліотеки до БД електронного каталогу (ЕК), створення електронної повнотекстової бази даних праць науковців університету через організацію інституціонального репозитарію тощо.

У планах бібліотеки багато складних, але цікавих завдань, і ми сподіваємось, що загальними зусиллями зможемо втілити їх в життя. Для цього у Наукової бібліотеки ХДУХТ є фундаментальна основа (традиційні та електронні інформаційні ресурси бібліотеки), закладені роками традиції, творчий потенціал колективу і впевненість в подальшій увазі та підтримці керівництва університету.